

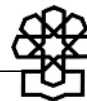
# با نمایندگان مردم در مجلس نهم

## ۳. ابزارهای نظارتی مجلس شورای اسلامی

## به نام خدا

### فهرست مطالب

۱	پیشگفتار.....
۲	چکیده.....
۲	مقدمه.....
۳	۱. تذکر.....
۴	۲. سؤال.....
۶	۳. استيضاح.....
۸	۴. تحقيق و تفحص.....
۱۰	۵. رأی اعتماد.....
۱۱	۶. نظارت موضوع ماده (۲۳۳) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس.....
۱۱	۷. کمیسیون اصل نودم قانون اساسی.....
۱۳	۸. نظارت دیوان محاسبات کشور.....
۱۴	۹. نظارت رئیس مجلس بر مقررات دولت.....
۱۵	۱۰. نمایندگان ناظر در شوراهای اجرایی.....
۱۶	۱۱. دریافت گزارش از نهادهای دولتی.....
۱۶	۱۲. نظارت خاص کمیسیون‌های تخصصی.....
۱۷	۱۳. ایجاد کمیسیون ویژه به منظور نظارت.....
۱۸	۱۴. تصویب برخی موارد اجرایی خاص و مهم.....
۱۸	۱۵. نظارت مجلس بر خود.....
۲۲	پیوست‌ها.....
۳۲	منابع و مأخذ.....



### با نمایندگان مردم در مجلس نهم ۳. ابزارهای نظارتی مجلس شورای اسلامی

#### پیشگفتار

جایگاه مجلس شورای اسلامی در مقام «خانه ملت» که «عصاره فضایل مردم» است و در جایگاه مرجع انحصاری قانونگذاری در کشور که صلاحیت نظارت بر امور کشور را هم دارد به قدری والا است که معمار کبیر انقلاب اسلامی خمینی روح الله این جایگاه را در رأس امور دانست.

وظیفه نمایندگی و وظیفه الهی در مقام نمایندگی مردم در نظام اسلامی است و نمایندگان محترم مجلس ضروری است که با علم و عمل به این تکلیف عمل نموده و پاسدار حقوق مردم شریف بوده و در تحقق اهداف انقلاب اسلامی تلاش نمایند.

مهمترین وظیفه مجلس شورای اسلامی و نمایندگان محترم مجلس، قانونگذاری و نظارت بر حسن اجرای قوانین مصوب است. بدیهی است برای کارآمدی و اثربخشی هرچه بیشتر فعالیت‌هایی که در بازه زمانی چهارساله دوره نهم مجلس در این دو عرصه انجام می‌گیرد لازم است تا نمایندگان محترم توجه خود را معطوف به موضوعات و مسائلی نمایند که تأثیر قانونگذاری آنها در نظام اجرایی کشور بادوام و فراگیر بوده و تضمین‌کننده توأمان توسعه و عدالت باشد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در راستای ارائه خدمت به نمایندگان محترم مبادرت به تهیه یک بسته اطلاع‌رسانی در موضوعات مختلف نموده است تا اطلاعات لازم و مورد نیاز اولیه را جهت نمایندگان برگزیده مردم در دوره نهم مجلس تأمین نماید و چنانچه نمایندگان برگزیده در موضوعاتی اطلاعات کمتری را داشته باشند با استفاده از این مجموعه امکان افزایش سطح دانش آنان در این موارد فراهم شود. موضوعاتی که در این سلسله گزارشات انتخاب شده‌اند در موضوعات مختلف حقوقی، سیاسی، اقتصادی، برنامه و بودجه، اجتماعی، زیربنایی، انرژی و صنعت و معدن با همین رویکرد برگزیده و اولویت‌گذاری شده‌اند.

امید است آنچه انتشار یافته و در اختیار قرار گرفته قابل استفاده و مفید باشد و اطلاعات اولیه لازم مورد نیاز را برای نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی فراهم نماید. همچنین امید است دوره نهم مجلس شورای اسلامی با همکاری تمام نهادهای مؤثر در سیاستگذاری و همت نمایندگان

شاهد دوره‌ای پربار و کارآمد از نظام قانونگذاری باشیم که مرضی حضرت حق جل و علا و حضرت بقیه‌الله قرار گیرد.

### چکیده

یکی از کارویژه‌های مهم مجلس شورای اسلامی نظارت بر امور جاری کشور و اجرای قوانین توسط سازمان‌ها و دستگاه‌های مختلف است. برای انجام این وظیفه مهم در قانون اساسی ابزارهای متفاوتی در نظر گرفته شده است. براساس اصول قانون اساسی و قوانین عادی، مجلس می‌تواند از طریق ابزارهای تذکر، سؤال، استیضاح، تحقیق و تفحص، رأی اعتماد به وزراء، کمیسیون اصل نود قانون اساسی، دیوان محاسبات کشور، رئیس مجلس (نظارت بر مقررات دولتی)، تصویب برخی موارد اجرایی خاص و مهم و... بر جریان امور کشور نظارت کرده و در صورت لزوم از طریق قانونگذاری نسبت به اصلاح ایرادات موجود اقدام کند.

### مقدمه

نظارت مجلس شورای اسلامی توسط ارکان مختلفی در این نهاد صورت می‌گیرد. این نظارت‌ها توسط کل مجلس (مانند استیضاح و سؤال)، هریک از نمایندگان (تذکر)، رئیس مجلس (نظارت بر مقررات دولتی) کمیسیون‌های داخلی مجلس (کمیسیون اصل نودم قانون اساسی)، نهاد زیرمجموعه مجلس (دیوان محاسبات کشور) صورت می‌گیرد.

ابزارهای نظارتی مجلس را می‌توان به این شرح دانست:

۱. تذکر،
  - ۱-۱. تذکر شفاهی،
  - ۱-۲. تذکر کتبی،
۲. سؤال،
۳. استیضاح،
۴. تحقیق و تفحص،
۵. رأی اعتماد،
۶. نظارت موضوع ماده (۲۳۳) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس،
۷. کمیسیون اصل نودم قانون اساسی،



۸. نظارت دیوان محاسبات کشور،
۹. نظارت رئیس مجلس بر مقررات دولت،
۱۰. نمایندگان ناظر در شوراهاى اجرایی،
۱۱. دریافت گزارش از نهادهای دولتی،
۱۲. نظارت خاص کمیسیون‌های تخصصی،
۱۳. ایجاد کمیسیون ویژه به منظور نظارت،
۱۴. تصویب برخی موارد اجرایی خاص و مهم.

## ۱. تذکر

### ۱-۱. تذکر شفاهی

مطابق اصل هشتاد و چهارم قانون اساسی «هر نماینده در برابر تمام ملت مسئول است و حق دارد در همه مسائل داخلی و خارجی کشور اظهار نظر نماید». مطابق این اصل نمایندگان مجلس شورای اسلامی حق اظهار نظر درباره کلیه مسائل و موضوعات داخلی و خارجی را دارند. بر همین اساس مطابق ماده (۱۰۶) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس، در ابتدای هر جلسه مجلس تعدادی از نمایندگان اقدام به ایراد نطق می‌کنند که این کار را اصطلاحاً «نطق پیش از دستور» می‌نامند. نمایندگان مجلس در این موارد می‌توانند تذکرات شفاهی خود را به دولت اعلام کرده و ایرادات مدنظر خود نسبت به عملکرد دولت را متذکر شوند. اگرچه اصطلاح خاص «تذکر شفاهی» در هیچ کجا به این نام مورد اشاره قرار نگرفته است، لکن با عنایت به اینکه بسیاری از تذکرات نمایندگان به دولت در این قالب صورت می‌گیرد می‌توان «تذکر شفاهی» را در چارچوب این حق نمایندگان تعریف کرد.

### ۱-۲. تذکر کتبی

«تذکر کتبی» نمایندگان مجلس به دولت در قانون اساسی مورد اشاره قرار نگرفته است، اما در قانون آیین‌نامه داخلی مجلس به‌عنوان یکی از ابزارهای نظارتی مجلس ذکر شده است. مطابق ماده (۱۹۲) آیین‌نامه داخلی مجلس «در کلیه مواردی که نماینده یا نمایندگان مطابق اصل هشتاد و هشتم قانون اساسی، از رئیس‌جمهور یا وزیر درباره یکی از وظایف آنان حق سؤال دارند، می‌توانند درخصوص موضوع مورد نظر به رئیس‌جمهور و وزیر مسئول کتباً تذکر دهند. هیئت رئیسه تذکر را به رئیس‌جمهور یا وزیر مربوط ابلاغ و خلاصه آن را در جلسه علنی مجلس عنوان می‌نماید». بنابراین می‌توان از این ابزار نظارتی مجلس هم در مورد هریک از وزرا و هم درخصوص رئیس‌جمهور

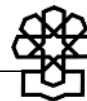
استفاده کرد. همچنین همان‌گونه که ذکر شد این ابزار نظارتی به نمایندگان مجلس اختصاص داشته و هریک از نمایندگان مجلس به تنهایی حق تذکر دادن به وزیر و یا رئیس‌جمهور را دارد.

## ۲. سؤال

استفاده از این ابزار نظارتی مجلس به موجب اصل هشتاد و هشتم قانون اساسی در صلاحیت مجلس شورای اسلامی قرار گرفته است. این اصل بیان می‌دارد: «در هر مورد که حداقل یک‌چهارم کل نمایندگان مجلس شورای اسلامی از رئیس‌جمهور و یا هریک از نمایندگان از وزیر مسئول، درباره یکی از وظایف آنان سؤال کنند، رئیس‌جمهور یا وزیر موظف است در مجلس حاضر شود و به سؤال جواب دهد و این جواب نباید در مورد رئیس‌جمهور بیش از یک‌ماه و در مورد وزیر بیش از ده روز به تأخیر افتد مگر با عذر موجه به تشخیص مجلس شورای اسلامی». مطابق این اصل نظارت بر مقامات اجرایی از طریق «سؤال» هم در خصوص هریک از وزرا و هم در رابطه با رئیس‌جمهور قابل اعمال است. البته نصاب لازم برای سؤال از وزیر و سؤال از رئیس‌جمهور متفاوت است.

از جمله نکات مهمی که در این خصوص وجود دارد این است که سؤال از وزرا و رئیس‌جمهور باید در مجلس عنوان و در مجلس نیز به آن پاسخ داده شود. سایر سؤالاتی که نمایندگان خارج از این چارچوب عنوان می‌کنند حکم سؤالات عادی را داشته و نمی‌توان آنها را در حکم سؤال موضوع اصل هشتاد و هشتم قانون اساسی به حساب آورد. این نکته در نظریه تفسیری شماره م/۳۰۹۳ مورخ ۱۳۶۰/۵/۸ شورای نگهبان عنوان شده است. شورای مزبور در این نظریه بیان داشته است: «از دقت در اصول ۷۶، ۸۴، ۸۸، ۱۳۴، ۱۳۷ قانون اساسی استفاده می‌شود که دولت و وزرا در برابر مجلس و نمایندگان مجلس مسئولند و سؤال نمایندگان باید در مجلس عنوان و در مجلس به آن پاسخ داده شود و به غیر این‌صورت سؤال نمایندگان از دولت و هر مقام اجرایی دیگر و پاسخ آنها حکم سؤال و پاسخ‌های عادی را دارد».

مطابق ماده (۱۹۳) آیین‌نامه داخلی مجلس، سؤالات نمایندگان باید کتبی و صریح بوده و در فرم مخصوص که هیئت‌رئیس تهیه می‌نماید، توسط نماینده تنظیم و به هیئت‌رئیس تسلیم شود و هیئت‌رئیس موظف است سؤال را فوری به کمیسیون تخصصی زیربط ارسال نماید. کمیسیون موظف است حداکثر ظرف مدت ده روز پس از وصول سؤال، جلسه‌ای با حضور وزیر و سؤال‌کننده تشکیل دهد و با استماع نظرات سؤال‌کننده و وزیر و بررسی‌های لازم، به موضوع رسیدگی کند. چنانچه سؤال‌کننده، توضیحات وزیر را قانع‌کننده نداند، کمیسیون با تعیین قلمرو



«ملی» یا «منطقه ای» سؤال، بلافاصله نسبت به ارجاع سؤال ملی به هیئت رئیسه جهت اعلام وصول در اولین جلسه علنی اقدام می‌کند.

در رابطه با سؤال منطقه‌ای، کمیسیون موظف است حداکثر ظرف مدت ده روز نسبت به ارائه راه‌حل و ارسال گزارش به هیئت رئیسه مجلس و رئیس‌جمهور (توسط رئیس مجلس) اقدام کند. هیئت رئیسه مساعی لازم نسبت به حل موضوع سؤال منطقه‌ای را به عمل می‌آورد. چنانچه پس از پانزده روز از ارجاع نامه کمیسیون، نماینده سؤال‌کننده همچنان موضوع را حل و فصل نشده بداند، از هیئت رئیسه درخواست طرح سؤال منطقه‌ای در جلسه علنی را می‌کند.

هیئت رئیسه موظف است در اولین جلسه علنی، سؤال منطقه‌ای را اعلام وصول و فوری به وزیر ابلاغ و به کمیسیون ذیربط ارسال نماید. کمیسیون موظف است ظرف یک هفته گزارش نهایی را به هیئت رئیسه ارائه دهد.

طبق اصل هشتاد و هشتم قانون اساسی، وزیر مورد سؤال مکلف است حداکثر ظرف مدت ده روز از تاریخ ابلاغ سؤال در مجلس حضور یافته و به سؤال پاسخ دهد مگر آنکه وزیر به صورت رسمی و با عذر موجه تقاضای تأخیر جلسه بررسی را حداکثر برای مدت ده روز داشته باشد که مجلس شورای اسلامی در این رابطه تصمیم‌گیری می‌کند.

در جلسه علنی ابتدا گزارش کمیسیون متضمن طرح سؤال و بررسی‌های انجام شده توسط سخنگوی کمیسیون به مدت حداکثر پنج دقیقه مطرح می‌شود سپس وزیر و نماینده سؤال‌کننده به ترتیب و هرکدام به مدت حداکثر پانزده دقیقه توضیحات خود را ارائه می‌دهند و در صورت قانع نشدن نماینده، رئیس جلسه نظر مجلس را در این مورد اخذ می‌کند.

در صورتی که اکثر نمایندگان حاضر، نظر به وارد بودن سؤال نماینده یا نمایندگان بدهند رئیس مجلس موظف است موضوع را به رئیس‌جمهور جهت رسیدگی ارجاع نماید (ماده (۱۹۴) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

عدم حضور وزیر در مجلس و کمیسیون به منزله وارد بودن سؤال است (تبصره «۱» ماده (۱۹۴) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

مطابق ماده (۱۹۵) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس چنانچه سه بار نمایندگان مجلس رأی به وارد بودن سؤال به وزیر دهند استیضاح وزیر مزبور در صورت رعایت مفاد اصل هشتاد و نهم قانون اساسی و آیین‌نامه داخلی دستور کار مجلس قرار خواهد گرفت.

روند رسیدگی به سؤال از رئیس‌جمهور به این صورت است که در صورتی که حداقل یک‌چهارم کل نمایندگان بخواهند درباره یکی از وظایف رئیس‌جمهور سؤال کنند، باید سؤال خود را به‌طور صریح و روشن و مختصر همگی امضا کرده و به رئیس مجلس تسلیم کنند. رئیس مجلس

موضوع را در اسرع وقت به کمیسیون تخصصی ارجاع می‌کنند. کمیسیون موظف است حداکثر ظرف یک هفته با حضور نماینده معرفی شده رئیس‌جمهور و نماینده منتخب سؤال‌کنندگان تشکیل جلسه دهد. در این جلسه، نماینده رئیس‌جمهور پاسخ مقتضی را از طرف رئیس‌جمهور ارائه خواهد کرد تا به نمایندگان سؤال‌کننده گزارش شود.

پس از یک هفته چنانچه هنوز حداقل یک‌چهارم کل نمایندگان مجلس (که سؤال را امضا نموده‌اند) از سؤال خود منصرف نشده باشند رئیس مجلس موظف است در اولین جلسه سؤال آنان را قرائت و فوراً برای رئیس‌جمهور ارسال کند. این سؤال ظرف ۴۸ ساعت تکثیر و در دسترس نمایندگان قرار می‌گیرد (ماده ۱۹۶) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

رئیس‌جمهور موظف است ظرف مدت یک‌ماه از تاریخ دریافت سؤال در جلسه علنی مجلس حضور یابد و به سؤال مطروحه نمایندگان پاسخ گوید مگر با عذر موجه با تشخیص مجلس شورای اسلامی. مدت طرح سؤال از طرف نماینده منتخب سؤال‌کنندگان حداکثر پانزده دقیقه و مدت پاسخ رئیس‌جمهور حداکثر یک ساعت خواهد بود (ماده ۱۹۷) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

البته یکی از مشکلاتی که در این خصوص وجود داشته است وجود نهادهایی خارج از چارچوب وزارتخانه‌ها و در قالب معاون رئیس‌جمهور است. به‌عنوان مثال می‌توان به نهادهایی مانند سازمان حفاظت محیط زیست اشاره کرد. با عنایت به اینکه این نهادها وزارتخانه به حساب نمی‌آیند مجلس نمی‌تواند از ابزار سؤال درخصوص این نهادها استفاده کند. البته مجلس می‌تواند از رئیس‌جمهور در رابطه با عملکرد این سازمان‌ها سؤال کند.

### ۳. استیضاح

براساس اصل هشتادونهم قانون اساسی نمایندگان مجلس می‌توانند هریک از وزرا و یا رئیس‌جمهور را مورد استیضاح قرار دهند. نمایندگان با استیضاح وزرا رأی اعتمادی که قبلاً به آنها داده‌اند را پس گرفته و در استیضاح درواقع «رأی عدم اعتماد» به آنها می‌دهند.

به موجب اصل هشتادونهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، نمایندگان مجلس شورای اسلامی می‌توانند در مواردی که لازم می‌دانند هیئت وزیران یا هریک از وزرا را استیضاح کنند، استیضاح وقتی قابل طرح در مجلس است که به امضای حداقل ده نفر از نمایندگان به مجلس رسیده باشد.

هیئت وزیران یا وزیر استیضاح شده، باید ظرف مدت ده روز از طرح استیضاح در مجلس حاضر شده و با پاسخ به سؤالات از مجلس رأی اعتماد مجدد بگیرد. در صورت عدم حضور هیئت



وزیران یا وزیر برای پاسخ، نمایندگان مزبور درباره استیضاح خود توضیحات لازم را می‌دهند و در صورت اقتضا، مجلس رأی عدم اعتماد خواهد داد.

اگر مجلس به وزیر یا هیئت وزیران رأی اعتماد نداد، هیئت وزیران یا وزیر استیضاح شده عزل می‌شود. در هر دو صورت وزرای استیضاح شده نمی‌توانند عضو هیئت وزیرانی شوند که بلافاصله بعد از آن تشکیل می‌شود (اصل هشتادونهم قانون اساسی).

در صورتی که حداقل یک سوم از نمایندگان مجلس شورای اسلامی رئیس‌جمهور را در مقام اجرای وظایف مدیریت قوه مجریه و اداره امور اجرایی کشور استیضاح کنند، رئیس‌جمهور باید ظرف مدت یک ماه پس از طرح آن در مجلس حاضر شود و درباره مسائل مطرح شده توضیحات کافی بدهد. در صورتی که پس از بیانات نمایندگان مخالف و موافق و پاسخ رئیس‌جمهور، اکثریت دوسوم کل نمایندگان به عدم کفایت رئیس‌جمهور رأی دهند، مراتب جهت اجرای بند «۱۰» اصل یکصدودهم قانون اساسی به اطلاع مقام رهبری می‌رسد.

مطابق نظریه تفسیری شماره ۱۰۳۶ مورخ ۱۳۷۰/۱/۲۲ شورای نگهبان در استیضاح، رأی اعتماد قبلی استصحاب می‌شود، لذا اکثریت نمایندگان مجلس باید به استیضاح وزیر رأی مثبت دهند تا منجر به برکناری وزیر شود. تأثیر عملی این موضوع این است که در استیضاح آرای ممتنع به آرای منفی استیضاح اضافه می‌شود و درحقیقت نصف به‌علاوه یک نمایندگان حاضر مجلس باید رأی مثبت به استیضاح وزیر دهند تا وزیر برکنار شود. عکس این قضیه در رأی اعتماد به وزیر وجود دارد. در رأی اعتماد نصف بیشتر نمایندگان باید به وزیر رأی مثبت دهند تا وزیر به سمت وزارت انتخاب شود و آرای ممتنع در اینجا به آرای منفی اضافه می‌شود.

نکته‌ای که درخصوص استیضاح وجود دارد این است که همان‌گونه که در رأی اعتماد به وزیران ابتدا برای کل هیئت وزیران و سپس برای تک تک وزرا رأی اعتماد گرفته می‌شود، در استیضاح نیز به استناد اصل هشتادونهم قانون اساسی می‌توان یک وزیر و یا کل هیئت وزیران را مورد استیضاح قرار داد. هر چند تاکنون هیچ‌گاه هیئت وزیران مورد استیضاح قرار نگرفته است.

همچنین در استیضاح رئیس‌جمهور اصطلاح «عدم کفایت رئیس‌جمهور» به‌کار می‌رود که این اصطلاح در بند «۱۰» اصل یکصدودهم قانون اساسی به‌کار رفته است. مطابق این بند همان‌گونه که رئیس‌جمهور پس از تنفیذ رهبری به سمت ریاست‌جمهوری منصوب می‌شود، برکناری رئیس‌جمهور نیز پس از رأی مجلس به عدم کفایت رئیس‌جمهور، با در نظر گرفتن مصالح کشور توسط رهبری صورت می‌گیرد.

#### ۴. تحقیق و تفحص

مطابق اصل هفتادوششم قانون اساسی: «مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد». البته براساس نظریه تفسیری شماره ۲۸۱۳ مورخ ۱۳۶۰/۴/۳ شورای نگهبان از اصل هفتادوششم قانون اساسی نمایندگان به صورت مستقل حق تحقیق و تفحص ندارند، بلکه تحقیق و تفحص حق کل مجلس است.

همچنین براساس نظریه شماره ۳۳۴۴ مورخ ۱۳۶۷/۱۰/۷ شورای نگهبان «اصل هفتادوششم قانون اساسی شامل مواردی از قبیل مقام معظم رهبری، مجلس خبرگان و شورای نگهبان که مافوق مجلس شورای اسلامی می‌باشند نمی‌شود».

آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی در همین رابطه مقرر می‌دارد: تحقیق و تفحص مجلس شامل شورای نگهبان، مجلس خبرگان رهبری، مجمع تشخیص مصلحت نظام و پرونده‌های جریانی مراجع قضایی و امور ماهیتی قضایی نمی‌شود و در مورد دستگاه‌هایی که زیر نظر مقام معظم رهبری هستند با اذن معظم‌له امکان تحقیق و تفحص توسط مجلس وجود دارد (تبصره «۷» ماده (۱۹۸) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

در صورتی‌که نماینده‌ای، تحقیق و تفحص در هریک از امور کشور را لازم بداند تقاضای خود را به صورت کتبی به هیئت‌رئیس مجلس تسلیم نموده و هیئت‌رئیس درخواست را به کمیسیون تخصصی ذیربط جهت رسیدگی ارجاع می‌نماید. کمیسیون موضوع را بررسی کرده و اطلاعاتی را که در این زمینه کسب نموده در اختیار متقاضی یا متقاضیان قرار دهد. در صورتی‌که متقاضی یا متقاضیان، اطلاعات کمیسیون را کافی تشخیص ندهند، کمیسیون موظف است ظرف یک هفته از متقاضی یا متقاضیان و بالاترین مقام دستگاه اجرایی ذیربط دعوت به عمل آورد و دلایل ضرورت تحقیق و تفحص و نظرات مقام فوق را استماع نماید و گزارش خود را مبنی بر تصویب یا رد تقاضای تحقیق و تفحص به هیئت‌رئیس مجلس ارائه دهد.

این گزارش خارج از نوبت در دستور هفته بعد مجلس قرار می‌گیرد و پس از توضیح سخنگوی کمیسیون و صحبت نماینده متقاضی تحقیق و تفحص، گزارش کمیسیون بدون بحث به رأی گذاشته خواهد شد. در صورت تصویب انجام تحقیق و تفحص، موضوع به همان کمیسیون جهت رسیدگی ارجاع می‌شود. کمیسیون هیئتی را برای انجام تحقیق و تفحص از بین نمایندگان تعیین می‌کند. هیئت حداکثر در مدت یک ماه پس از پایان مهلت تحقیق و تفحص، گزارش خود را به کمیسیون تسلیم می‌نماید. کمیسیون موظف است گزارش نهایی را به هیئت‌رئیس ارسال نماید. قبل از رأی‌گیری در



رابطه با گزارش نهایی، وزیر یا مقام مسئول از عملکرد خود دفاع خواهد نمود. (ماده (۱۹۸) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

موضوع تحقیق و تفحص با تشخیص هیئت‌رئیس باید صریح و قابل رسیدگی باشد (تبصره «۱» ماده (۱۹۸) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی). همچنین ارائه و انتشار هرگونه اطلاعات مربوط به تحقیق و تفحص به هر شکل و عنوان از طرف اشخاص حقیقی و حقوقی و اعضای هیئت تحقیق و تفحص تا زمان چاپ گزارش جهت قرائت در صحن علنی ممنوع است (تبصره «۶» ماده (۱۹۸) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی). از سوی دیگر مهلت انجام تحقیق و تفحص ۶ ماه از تاریخ صدور ابلاغ اعضای هیئت توسط رئیس مجلس می‌باشد. این مهلت در صورت ضرورت با درخواست هیئت و تصویب هیئت‌رئیس مجلس تا ۶ ماه دیگر قابل تمدید است (ماده (۱۹۹) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

استفاده از ابزار نظارتی تحقیق و تفحص و همچنین ضمانت اجرای آن در آیین‌نامه داخلی مجلس پیش‌بینی شده است. در صورتی‌که جلسه مشترک هیئت تحقیق و تفحص و کمیسیون تخصصی تخلفات موضوع تحقیق را مهم و مسئول دستگاه یا سازمان را مقصر تشخیص دهد، طرح استیضاح وزیر مربوطه در صورت رعایت مفاد اصل هشتادونهم قانون اساسی در دستور کار مجلس قرار خواهد گرفت (تبصره ماده (۱۹۹) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی). در صورت احراز تخلف و ضرورت تعقیب توسط هیئت تحقیق و تفحص، متخلف توسط هیئت‌رئیس مجلس حسب مورد موضوع به قوه قضائیه یا مرجع رسیدگی به تخلفات اداری معرفی می‌شود. دستگاه قضایی صالحه موظف است طبق مقررات خارج از نوبت تقاضای کمیسیون را مورد رسیدگی قرار داده و نتیجه آن را به کمیسیون اعلام نماید. (ماده (۲۰۰) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

نهادهای مورد تحقیق و تفحص نیز موظف به همکاری با هیئت تحقیق و تفحص هستند. مسئولان دستگاه مورد تحقیق و تفحص و کلیه دستگاه‌های اجرایی، قضایی و نهادهای انقلاب اسلامی موظف به فراهم نمودن امکانات و تسهیلات مورد نیاز هیئت و در اختیار گذاردن اطلاعات و مدارک درخواستی هیئت می‌باشند و در صورت عدم همکاری، مسئولان دستگاه ذیربط متخلف و مجرم محسوب می‌گردند و با شکایت هیئت تحقیق و تفحص، مورد تعقیب قضایی قرار خواهند گرفت (ماده (۲۰۱) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

## ۵. رأی اعتماد

بر اساس اصل یکصد و سی و سوم قانون اساسی و زرا توسط رئیس‌جمهور تعیین و برای گرفتن رأی اعتماد به مجلس معرفی می‌شوند. همچنین بر اساس اصل هشتاد و هفتم قانون اساسی رئیس‌جمهور برای هیئت وزیران پس از تشکیل و پیش از هر اقدام دیگر باید از مجلس رأی اعتماد بگیرد. با توجه به اصول فوق مجلس شورای اسلامی می‌تواند با بررسی صلاحیت افراد پیشنهادی و تطبیق آنها با صلاحیت مورد نیاز برای وزارتخانه پیشنهادی نسبت به دادن و یا ندادن رأی اعتماد اقدام نماید. با توجه به اینکه وزرا مکلف به کسب رأی اعتماد مجلس هستند این ابزار به خوبی می‌تواند در راستای نظارت بر امور کشور به کار گرفته شود. همچنین مطابق اصل هشتاد و هفتم قانون اساسی رئیس‌جمهور می‌تواند در دوران تصدی خود در مورد مسائل مهم و مورد اختلاف از مجلس برای هیئت وزیران تقاضای رأی اعتماد کند.

رئیس‌جمهور، ظرف دو هفته پس از انجام مراسم تحلیف و یا بعد از استعفا یا سقوط دولت، کتیباً اسامی هیئت وزیران را به همراه شرح حال هریک از وزیران و برنامه دولت تسلیم مجلس می‌نماید (ماده (۱۸۸) آیین‌نامه داخلی مجلس). جلسات مربوط به رأی اعتماد به صورت متوالی و در نوبت صبح و بعد از ظهر برگزار می‌گردد و مجلس در این مدت نطق نخواهد داشت (ماده (۱۸۹) آیین‌نامه داخلی مجلس). ابتدا رئیس‌جمهور برنامه دولت را تشریح و ضمن معرفی وزیران از ترکیب هیئت وزیران دفاع خواهد نمود. سپس پنج نفر از نمایندگان مخالف و پنج نفر از نمایندگان موافق با حفظ ترتیب یک نفر مخالف و یک نفر موافق و هر کدام برای مدت پانزده دقیقه اظهارات خود را بیان خواهند کرد. پس از آن رئیس‌جمهور یا کسانی که او تعیین خواهد نمود به سؤالات و اظهارات مخالفان پاسخ می‌دهند. سپس مجلس شور در مورد برنامه‌ها و صلاحیت هریک از وزیران را به صورت جداگانه آغاز خواهد نمود. در مورد هر وزیر دو نفر از نمایندگان مخالف و دو نفر از نمایندگان موافق با حفظ ترتیب یک نفر مخالف و موافق هر کدام برای مدت ۱۵ دقیقه فرصت خواهند داشت. پس از آن وزیر و در صورت صلاحیت رئیس‌جمهور به مدت ۳۰ دقیقه برای دفاع از برنامه و صلاحیت وزیر مورد بررسی، وقت خواهند داشت. سؤالات کتبی نمایندگان در طول مدتی که برنامه دولت مطرح است از طریق رئیس مجلس به رئیس‌جمهور یا وزیر مربوط داده خواهد شد (ماده (۱۹۰) آیین‌نامه داخلی مجلس).



## ۶. نظارت موضوع ماده (۲۳۳) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس

به موجب ماده (۲۳۳) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، هرگاه حداقل ده نفر از نمایندگان و یا هر کدام از کمیسیون‌ها، عدم رعایت شئونات و نقض یا استتکاف از اجرای قانون یا اجرای ناقص قانون توسط رئیس‌جمهور و یا وزیر و یا مسئولین دستگاه‌های زیرمجموعه آنان را اعلام نمایند، موضوع بلافاصله از طریق هیئت‌رئیس‌ه جهت رسیدگی به کمیسیون ذیربط ارجاع می‌گردد.

کمیسیون حداکثر ظرف مدت ده روز موضوع را رسیدگی و در صورت وارد بودن با اظهار نظر صریح، گزارش خود را از طریق هیئت‌رئیس‌ه به مجلس ارائه می‌دهد. براساس تبصره «۱» ماده فوق، چنانچه نظر مجلس بر تأیید گزارش باشد موضوع جهت رسیدگی به قوه قضائیه و سایر مراجع ذیصلاح ارسال می‌شود تا خارج از نوبت و بدون تشریفات دادرسی رسیدگی نمایند.

براساس تبصره «۲» ماده (۲۳۳)، در صورتی‌که مجلس در مورد رئیس‌جمهور یا هر یک از وزیران سه نوبت رأی به وارد بودن گزارش بدهد طرح استیضاح در صورت رعایت مفاد اصل هشتادونهم قانون اساسی در دستور کار مجلس قرار خواهد گرفت.

## ۷. کمیسیون اصل نودم قانون اساسی

براساس اصل نودم قانون اساسی هر کس شکایتی از طرز کار مجلس یا قوه مجریه یا قوه قضائیه داشته باشد، می‌تواند شکایت خود را کتباً به مجلس شورای اسلامی عرضه کند. مجلس موظف است به این شکایات رسیدگی کند و پاسخ کافی دهد و در مواردی که شکایت به قوه مجریه و یا قوه قضائیه مربوط است رسیدگی کرده و پاسخ کافی را از آنها بخواهد و در مدت متناسب نتیجه را اعلام کند و در موردی که مربوط به عموم باشد به اطلاع عامه برساند. مجلس شورای اسلامی این وظیفه را از طریق کمیسیون اصل نودم قانون اساسی انجام می‌دهد.

به موجب ماده (۱) قانون نحوه اجرای اصل نودم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب سال ۱۳۶۵ تشکیلات کمیسیون اصل نودم قانون اساسی، که براساس آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی تشکیل می‌شود دارای دو واحد رسیدگی به شکایات (که اعضای آن کلاً از نمایندگان خواهد بود) و واحد دفتر (که افراد آن از طرف هیئت‌رئیس‌ه مجلس معین می‌شوند) است.

کمیسیون می‌تواند جهت کسب اطلاعات کافی از مسئولین مربوطه دعوت یا مستقیماً با آنها مکاتبه نمایند و آنها مکلف به اجابت هستند و در صورت تخلف و ثبوت جرم عدم پاسخگویی، دادگاه صالح موظف است خارج از نوبت رسیدگی و در صورت ثبوت جرم اقدام به تعیین مجازات نموده و نتیجه را به کمیسیون اعلام نماید ( ماده (۲) قانون نحوه اجرای اصل نودم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب سال ۱۳۶۵).

کمیسیون بدون صدور حکم و رسیدگی قضایی، صرفاً در خصوص موضوعات مورد شکایت بررسی نموده و پس از اخذ توضیح از قوای طرف شکایت، نتیجه را اعلام می‌نماید. بدین ترتیب مجلس از طریق رسیدگی به شکایات مطرح شده در اجرای اصل مزبور و اطلاعاتی که از عملکرد قوای مختلف پیدا می‌کند، می‌تواند صلاحیت نظارتی خود را از طریق سازوکارهای پیش‌بینی شده در اصل یاد شده، اعمال کند.

کمیسیون از یک نفر از هر کمیسیون تخصصی با معرفی کمیسیون مربوطه و هشت نفر از نمایندگان که توسط رؤسای شعب و هیئت‌رئیس به عنوان اعضای ثابت انتخاب می‌شوند، تشکیل می‌شود (ماده (۳۲) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی).

در خصوص شکایات موضوع اصل نودم قانون اساسی، به موجب قانون الحاق یک تبصره به ماده واحده مصوب ۱۳۵۹/۱۱/۱ (اجازه مکاتبه و تحقیق مستقیم به کمیسیون اصل نودم قانون اساسی) دستگاه‌های دولتی، مسئولان و مأموران مذکور در ماده واحده، مکلفند پاسخ کافی و مستند خود را حداکثر ظرف مدت یک‌ماه از تاریخ وصول کتباً به کمیسیون اعلام دارند. تخلف از این قانون جرم محسوب و طبق درخواست کمیسیون اصل نودم قانون اساسی، مراجع قضایی موظفند این‌گونه جرائم را به صورت فوق‌العاده و خارج از نوبت رسیدگی بلافاصله پس از ثبوت جرم و صدور حکم، اعمال مجازات نموده و مراتب را به کمیسیون مزبور اعلام دارند. شایان ذکر است طبق بندهای «ب» و «ج» ماده (۲) قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور (اصلاحی مصوب ۱۳۷۵/۵/۷)، این سازمان به درخواست کمیسیون اصل نودم قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی موظف به انجام بازرسی‌های فوق‌العاده است. سازمان بازرسی باید نتیجه بازرسی‌های انجام شده را به درخواست کمیسیون اصل نودم قانون اساسی به کمیسیون اعلام کند.

به این ترتیب مجلس از طریق رسیدگی به شکایات مطرح شده در اجرای اصل مزبور و اطلاعاتی که از عملکرد قوای مختلف کسب می‌کند، می‌تواند صلاحیت نظارتی خود را با استفاده از سازوکارهای پیش‌بینی شده در اصل نودم قانون اساسی اعمال کند.



## ۸. نظارت دیوان محاسبات کشور

نظارت مجلس شورای اسلامی بر اجرای صحیح بودجه سالیانه کشور از طریق دیوان محاسبات کشور، انجام می‌شود.

به موجب اصل پنجاه و چهارم قانون اساسی دیوان محاسبات کشور مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی است.

بر اساس اصل پنجاه و پنجم قانون اساسی: «دیوان محاسبات به کلیه حساب‌های وزارتخانه‌ها، مؤسسات، شرکت‌های دولتی و سایر دستگاه‌هایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می‌کنند به ترتیبی که قانون مقرر می‌دارد رسیدگی یا حسابرسی نماید که هیچ هزینه‌ای از اعتبارات مصوب تجاوز نکرده و هر وجهی در محل خود به مصرف رسیده باشد. دیوان محاسبات، حساب‌ها و اسناد و مدارک مربوطه را برابر قانون جمع‌آوری و گزارش تفریح بودجه هر سال را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تسلیم می‌نماید. این گزارش باید در دسترس عموم گذاشته شود.»

بر اساس تبصره ماده (۲) قانون دیوان محاسبات و همچنین اصل پنجاه و پنجم قانون اساسی محدوده صلاحیت دیوان شامل کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات، شرکت‌های دولتی و سایر واحدها که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می‌نمایند، واحدهایی که شمول مقررات عمومی در مورد آنها مستلزم ذکر نام است و به‌طور کلی هر واحد اجرایی که بر طبق اصول چهل و چهارم و چهل و پنجم قانون اساسی مالکیت عمومی بر آنها مترتب بشود می‌باشد.

شورای نگهبان در نظریه تفسیری شماره ۱۰۶۱۵۱، مورخه ۱۳۷۵/۹/۶ در راستای تفسیر اصل پنجاه و پنجم قانون اساسی در پاسخ به استفسار رئیس‌جمهور وقت درباره اینکه آیا اصل پنجاه و پنجم قانون اساسی ناظر به کلیه حساب‌ها و هزینه‌های مؤسسات عمومی غیردولتی و مؤسسات خصوصی و تعاونی است که جزئی از اعتباراتشان از محل بودجه کل کشور تأمین می‌شود یا اینکه با توجه به دلالت عبارت «اعتبارات مصوب» در اصول (پنجاه و سوم و پنجاه و پنجم) قانون اساسی، حساب‌های این مؤسسات صرفاً در حدود اعتباراتی که در بودجه کل کشور برای آنان منظور شده و تخصیص یافته است مشمول رسیدگی دیوان محاسبات می‌باشد؟ اعلام نمود: «اصل پنجاه و پنجم قانون اساسی ناظر به اعتباراتی است که در بودجه کل کشور منظور شده و صلاحیت دیوان محاسبات در رسیدگی و حسابرسی محدود به همان موارد است.»

همچنین این شورا در نظریه دیگر خود بر نظر اخیر تأکید کرده است. شورای محترم نگهبان در نظریه شماره ۸۲/۳۰/۳۹۵۲ مورخه ۱۳۸۲/۵/۲۵ در پاسخ به استفسار رئیس وقت دانشگاه تهران در

رابطه با اینکه آیا صلاحیت دیوان محاسبات کشور شامل رسیدگی و حسابرسی به کلیه امور مالی و حساب‌های خارج از بودجه تخصیصی از جمله حساب‌های هدایا و کمک‌های مردمی نیز می‌گردد یا خیر اعلام می‌دارد: «اصل پنجاه و پنجم قانون اساسی ناظر به اعتباراتی است که در بودجه کل کشور منظور شده و صلاحیت دیوان محاسبات در رسیدگی و حسابرسی محدود به همان موارد است». براساس این دیوان صرفاً صلاحیت رسیدگی به نحوه هزینه اعتبارات تعیین شده در قانون بودجه را داراست.

### ۹. نظارت رئیس مجلس بر مقررات دولت

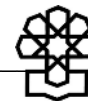
براساس ذیل اصول هشتاد و پنجم و یکصد و سی و هشتم قانون اساسی رئیس مجلس شورای اسلامی مرجع نظارت بر مغایرت مصوبات دولت با قوانین مصوب مجلس است.

براساس اصل هشتاد و پنجم قانون اساسی، مجلس شورای اسلامی می‌تواند اجازه تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌ها، شرکت‌ها، مؤسسات دولتی یا وابسته به دولت را به دولت بدهد که این مصوبات نباید مخالف قوانین و مقررات عمومی کشور باشد و به منظور بررسی و اعلام عدم مغایرت آنها با قوانین مزبور باید ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی برسد.

همچنین به موجب ذیل اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی، تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های دولت و مصوبات کمیسیون‌های متشکل از چند وزیر، ضمن ابلاغ برای اجرا به اطلاع رئیس مجلس شورای اسلامی می‌رسد تا در صورتی که آنها را برخلاف قوانین بیابد با ذکر دلیل برای تجدیدنظر به هیئت وزیران بفرستد.

در راستای عمل نمودن به این وظیفه نظارتی و به موجب تبصره «۵» «قانون نحوه اجرای اصول هشتاد و پنجم و یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با مسئولیت‌های رئیس مجلس شورای اسلامی»، هیئت متشکل از کارشناسان خبره تحت عنوان «هیئت بررسی و تطبیق مصوبات دولت با قوانین» زیر نظر رئیس مجلس راه‌اندازی شد که به رئیس مجلس جهت انجام وظیفه قانونی‌اش برای انطباق مصوبات دولت با قوانین نظرات مشورتی می‌دهد. اعضای این هیئت از سوی رئیس مجلس تعیین می‌شوند.

در اجرای اصول مزبور، ماده واحده قانون چگونگی اجرای اصول هشتاد و پنجم و یکصد و سی و هشتم قانون اساسی در رابطه با مسئولیت‌های رئیس مجلس شورای اسلامی مقرر می‌دارد: «چنانچه این قبیل مصوبات بعضاً یا کلاً خلاف قانون تشخیص داده شوند، حسب مورد



هیئت وزیران یا کمیسیون مربوطه مکلف است ظرف یک هفته پس از اعلام نظر رئیس مجلس نسبت به اصلاح مصوبه اقدام و سپس دستور فوری توقف اجرا را صادر نماید.»

براساس تبصره «۸» قانون فوق در مواردی که رئیس مجلس شورای اسلامی مصوبات، آیین‌نامه‌ها و تصویب‌نامه‌های مقامات مذکور در اصول هشتاد و پنجم و یکصد و سی و هشتم قانون اساسی را مغایر با متن و روح قوانین تشخیص دهد نظر وی برای دولت معتبر و لازم‌الاتباع است.

چنانچه تمام یا قسمتی از مصوبه مورد ایراد رئیس مجلس شورای اسلامی قرار گیرد و پس از اعلام ایراد به هیئت وزیران، ظرف مدت یک هفته، نسبت به اصلاح یا لغو آن اقدام نشود پس از پایان مدت مذکور حسب مورد تمام یا قسمتی از مصوبه که مورد ایراد قرار گرفته است ملغی‌الاثرب خواهد بود. (تبصره «۴»).

#### ۱۰. نمایندگان ناظر در شوراهای اجرایی

از دیگر ابزارهای نظارتی مجلس شورای اسلامی که با هدف کسب اطلاع از امور کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد تعیین عضو ناظر در شوراهای اجرایی موجود در قوه مجریه است.

براساس برخی قوانین، نماینده یا نمایندگانی از مجلس در انواع مجامع و شوراهای اجرایی کشور به‌عنوان عضو ناظر شرکت می‌کنند. این نمایندگان در شوراهای مزبور دارای حق رأی نیستند. مجلس از طریق نمایندگان ناظر می‌تواند در جریان عملکرد امور اجرایی مهم و تصمیم‌گیری‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی قرار گیرد و به تناسب امور دست به اقدامات لازم نظارتی زده و یا پس از انجام بررسی‌ها و کارشناسی‌های لازم حسب مورد به اصلاح قوانین مربوط یا رفع خلأهای قانونی مبادرت کند.

در رابطه با تعیین نمایندگان ناظر، در آیین‌نامه داخلی مجلس شرایط خاصی ذکر نشده است، اما با توجه به ماده (۳۳) آیین‌نامه داخلی مجلس که مقرر کرده وظایف نظارتی مجلس عمدتاً توسط کمیسیون‌های تخصصی اعمال شود، می‌توان گفت آیین‌نامه داخلی مجلس به ضرورت ارتباط منطقی میان وظایف نظارتی به اعتبار موضوع و تخصص‌های مربوط توجه کرده است. بدیهی است ایفای کارآمد وظایف نظارتی مجلس توسط نمایندگان ناظر در نهادها، مجامع و شوراهای دولتی و عمومی، مستلزم تجربه و تخصص نماینده ناظر در حوزه نظارتی مدنظر است.

در حال حاضر در بسیاری از قوانین مربوط به تشکیل شوراهای دولتی، وجود نمایندگان مجلس شورای اسلامی به‌عنوان عضو ناظر پیش‌بینی می‌شود.

### ۱۱. دریافت گزارش از نهادهای دولتی

مجلس شورای اسلامی در برخی از قوانین مصوب که به موجب آنها تکالیفی را برعهده نهادهای مختلف کشور قرار داده است، نهاد مربوطه را مکلف به ارائه گزارش عملکرد خود در انجام تکالیف تعیین شده به مجلس شورای اسلامی یا کمیسیون‌های داخلی می‌نماید. این امر نیز می‌تواند ابزاری در راستای تأمین نقش نظارتی مجلس شورای اسلامی باشد. از جمله این موارد می‌توان به بند «و» ماده (۱۶) قانون برنامه پنجم توسعه اشاره کرد که به موجب آن وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف به ارائه گزارش عملکرد سالیانه خود در رابطه با تکالیف تعیین شده در این ماده به کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی شده‌اند. بر این اساس مناسب است که نمایندگان مجلس در تصویب قوانین مهم از این ابزار نظارتی استفاده کرده و دستگاه‌های اجرایی را موظف به ارائه گزارش در مواعد معین کنند. البته لازم به ذکر است که متأسفانه در بسیاری از موارد وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های اجرایی به این وظیفه قانونی خود عمل نکرده و گزارش عملکرد خود را به مجلس نمی‌دهند. عدم وجود ضمانت اجرا برای این تکلیف قانونی نیز یکی از علل این تخلف است، به همین دلیل است که برای تخلف از این ابزار قانونی ضمانت اجرایی نیز در قوانین در نظر گرفته شود.

### ۱۲. نظارت خاص کمیسیون‌های تخصصی

براساس آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی برای انجام وظایف مربوطه در مجلس شورای اسلامی کمیسیون‌های تخصصی تشکیل شده است. به موجب بندهای «۵» و «۶» ماده (۳۳) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس از جمله وظایف کمیسیون‌های تخصصی مجلس کسب اطلاع از کم‌وکیف اداره امور کشور، دریافت و بررسی گزارش‌های عملکردی و نظارتی از اجرای قوانین مربوط به دستگاه‌های ذیربط و تهیه گزارش موردی و سالیانه درخصوص امور اجرایی دستگاه‌ها و نحوه اجرای قوانین به خصوص قانون برنامه توسعه و بودجه سالیانه و ارائه نکات مثبت، منفی و پیشنهاد نحوه اصلاح آن و تقدیم گزارش به مجلس جهت قرائت است. کمیسیون‌های تخصصی بازوی نظارتی تخصصی مجلس محسوب می‌شوند که عملکرد آنها می‌تواند نقشی مؤثر در اعمال شأن نظارتی مجلس داشته باشند.

در همین راستا مطابق تبصره ماده (۳۳) آیین‌نامه داخلی مجلس کمیسیون‌ها می‌توانند در موارد مهم و حساس و در مواجهه با تخلفات یا سوء مدیریت، با دعوت از مسئولین ذیربط موضوع



را بررسی کرده و گزارش آن را به هیئت رئیسه ارائه کنند. هیئت رئیسه می‌تواند گزارش مذکور را در دستور کار مجلس قرار دهد. هرگاه کمیسیون همراه با گزارش پیشنهادهایی برای تصویب به مجلس ارائه نماید با رعایت مفاد آیین‌نامه داخلی در دستور حداکثر دو هفته بعد مجلس قرار خواهد گرفت و مطابق آیین‌نامه داخلی رسیدگی می‌شود. پاسخ دولت راجع به گزارش‌های کمیسیون‌های تخصصی در دستور کار مجلس قرار گرفته و قرائت خواهد شد. پس از آن حسب درخواست کمیسیون‌های تخصصی، موضوع گزارش‌های یاد شده جهت بررسی به کمیسیون اصل نودم قانون اساسی ارسال و کمیسیون مذکور نتایج بررسی خود را به مجلس ارائه خواهد کرد.

همچنین لازم به ذکر است که استفاده از سایر ابزارهای نظارتی مجلس نیز به‌طور معمول با محوریت کمیسیون‌های تخصصی مجلس صورت می‌گیرد. به‌عنوان نمونه درخواست‌های «سؤال» و «تحقیق و تفحص» ابتدا به کمیسیون‌های تخصصی ارجاع شده و با محوریت این کمیسیون‌ها صورت می‌گیرد.

### ۱۳. ایجاد کمیسیون ویژه به‌منظور نظارت

علاوه بر مواردی که بیان شد ممکن است در برخی موارد خاص مجلس شورای اسلامی به این نتیجه برسد که با توجه به درجه اهمیت موضوع، نظارت بر اجرای قانون نیازمند توجه ویژه است و در این موارد اقدام به تشکیل کمیسیون ویژه کند. به‌عنوان نمونه می‌توان «کمیسیون ویژه اجرای اصل چهارم و چهارم قانون اساسی» را در مجلس هشتم مثال زد که به‌طور ویژه پیگیر و ناظر بر اجرای قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی است.

براساس ماده (۵۹) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی در مسائل مهم و استثنایی که برای کشور پیش می‌آید و در این خصوص تشکیل کمیسیون ویژه‌ای برای رسیدگی و تهیه گزارش ضرورت پیدا می‌کند، به پیشنهاد حداقل پانزده نفر از نمایندگان و تصویب مجلس، کمیسیون تشکیل می‌شود. اعضای کمیسیون ویژه که پانزده نفر خواهند بود، مستقیماً در جلسه علنی توسط نمایندگان با رأی مخفی و اکثریت نسبی انتخاب خواهند شد.

هیئت‌رئیس کمیسیون ویژه همانند دیگر کمیسیون‌ها انتخاب خواهد شد. هیئت‌رئیس مجلس می‌تواند طرح‌ها و لوایحی را که در حوزه مسائل مربوط به کمیسیون ویژه تشخیص دهد به آن کمیسیون ارجاع نماید (تبصره ماده (۵۹)).

#### ۱۴. تصویب برخی موارد اجرایی خاص و مهم

اهمیت برخی از اقدامات دولت به اندازه‌ای است، که قانونگذار اساسی انجام این‌گونه امور را منوط به تصویب مجلس شورای اسلامی نموده است. براساس قانون اساسی این موارد عبارتند از:

- نظارت بر انعقاد قراردادهای بین‌المللی و الحاق به معاهدات و قراردادهای بین‌المللی و امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی (اصول هفتاد و هفتم و یکصد و بیست و پنجم قانون اساسی)،
- نظارت بر اصلاحات جزئی خطوط مرزی (اصل هفتاد و هشتم قانون اساسی)،
- نظارت بر برقراری محدودیت‌های ضروری (اصل هفتاد و نهم قانون اساسی)،
- نظارت بر گرفتن و دادن وام یا کمک‌های بدون عوض داخلی و خارجی (اصل هشتادم قانون اساسی)،
- نظارت بر استخدام کارشناسان خارجی (اصل هشتاد و دوم قانون اساسی)،
- نظارت بر انتقال برخی از بناها و اموال دولتی که جزء نفایس غیرمنحصر به فرد ملی محسوب می‌شوند (اصل هشتاد و سوم قانون اساسی)،
- نظارت بر صلح دعاوی مالی دولت و ارجاع آنها به داوری در موارد مهم و خارجی (اصل یکصد و سی و نهم قانون اساسی).

علاوه بر موارد فوق که به موجب قانون اساسی اقدامات دولت باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد، در برخی موارد قانونگذار عادی دولت را مکلف کرده است که برای انجام برخی اقدامات مجوز مجلس شورای اسلامی را کسب کند.<sup>۱</sup>

#### ۱۵. نظارت مجلس بر خود

براساس قانون اساسی، مجلس وظیفه تقنین و نظارت بر عملکرد دولت را برعهده دارد. کارآمدی مجلس در انجام این مهم، نیازمند این است که مجلس سازوکاری را بیاندیشد و به این وسیله عملکرد خود را کنترل کرده و به بهبود آن کمک کند. در آیین‌نامه داخلی مجلس برخی سازوکارها در این مورد دیده شده است که به شرح زیر می‌باشد:

۱. به عنوان مثال قانون الزام دولت به اخذ مجوز مجلس شورای اسلامی در دو قرارداد مصداق مواد (۱۲۴) و (۱۳۰) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران: ماده واحده - قرارداد شبکه تلفن همراه، موضوع ماده (۱۲۴) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران معروف به ایرانشل و قرارداد توسعه و تجهیز و بهره‌برداری از فرودگاه امام خمینی (ره)، موضوع بند «الف» ماده (۱۳۰) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، معروف به تاو پس از تصویب مجلس شورای اسلامی قابل اجراست.



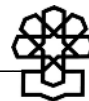
**اول - کمیسیون اصل نود:** براساس اصل نودم قانون اساسی هر کس از طرز کار یکی از قوای سه‌گانه شکایتی داشته باشد، آن را به مجلس اعلام می‌کند تا مورد بررسی قرار گیرد. لذا شکایت از طرز کار مجلس توسط هر شخصی می‌تواند صورت گیرد. اگر کسی شکایتی از طرز کار مجلس شورای اسلامی دارد شکایت خود را به مجلس تقدیم می‌کند و مجلس مکلف به رسیدگی و اعلام نتیجه است.

**دوم - هیئت رسیدگی به اعتراضات:** براساس ماده (۲۵) آیین‌نامه داخلی، سازوکاری برای اعتراض به مدیریت مجلس توسط نمایندگان اندیشیده شده است. طبق ماده مذکور «هرگاه نمایندگان به کیفیت اداره جلسات یا سایر امور مجلس و نحوه ایفای وظایف رئیس یا سایر اعضای هیئت‌رئیس معترض باشند، می‌توانند طی تقاضای کتبی با امضای حداقل ۲۵ نفر و یا به درخواست کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس، تشکیل هیئت رسیدگی به اعتراضات، مرکب از رؤسای کمیسیون‌های تخصصی و اعضای کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مجلس را درخواست کنند. کمیسیون تدوین آیین‌نامه داخلی مکلف است ظرف مدت سه روز نسبت به تشکیل هیئت رسیدگی به اعتراضات، اقدام نماید. هیئت اخیر مکلف است ظرف ده روز با حضور سه نفر از منتخبین معترضین، به موضوع رسیدگی کند. در صورتی‌که اکثریت اعضای هیئت رأی بر عدم صلاحیت فرد مورد اعتراض دادند عضویت وی در هیئت‌رئیس تعلیق می‌گردد. گزارش هیئت در این باره در جلسه غیرعلنی مورد بررسی قرار می‌گیرد و در اولین جلسه علنی مجلس بدون بحث به رأی‌گیری گذاشته می‌شود. در صورت رد عدم صلاحیت، عضو مزبور به کار خود ادامه خواهد داد و در غیر این صورت از سمت خود مستعفی شناخته می‌شود و حق شرکت در انتخابات مجدد آن دوره را ندارد». براساس تبصره «۱» این ماده «هیئت رسیدگی‌کننده به اعتراض، در ابتدای نخستین جلسه خود هیئت‌رئیس‌های را وفق مقررات مربوط به انتخاب هیئت‌رئیس کمیسیون‌ها، انتخاب می‌کنند. جلسات هیئت با حضور سه‌چهارم اعضا رسمیت می‌یابد و مناط اعتبار تصمیمات آن، رأی اکثریت مطلق حاضرین می‌باشد». تبصره «۲» ماده مذکور نیز اشعار داشته «نمایندگان معترض و اعضای مورد اعتراض هیئت‌رئیس مجلس، حق رأی در جلسه هیئت رسیدگی‌کننده به اعتراضات را ندارند». تبصره «۳» این ماده نیز رابطه این هیئت را با کمیسیون اصل نودم قانون اساسی مشخص کرده است. براساس این تبصره «رسیدگی فوق مانع از انجام وظایف قانونی کمیسیون اصل نودم قانون اساسی نسبت به طرز کار مجلس نخواهد بود و نمایندگان می‌توانند از آن طریق نیز نسبت به عملکرد هیئت‌رئیس نظارت و پیگیری نمایند».

**سوم - رئیس مجلس:** نمایندگان باید در مجلس نظاماتی را که آیین‌نامه داخلی مقرر کرده، رعایت کنند. ضمن اینکه لازم است شأن مجلس و نمایندگان نیز توسط خود نمایندگان رعایت شود. مواد (۷۸) تا (۸۱) آیین‌نامه داخلی مجلس، رئیس مجلس را متولی نظارت بر این امر قرار داده و مواردی همچون تذکر شفاهی در جلسه علنی، اخطار در جلسه علنی و احضار و توبیخ متخلف در جلسه هیئت‌رئیس را به‌عنوان ضمانت اجرای آن مقرر نموده است.

**چهارم - اخطار مربوط به رعایت قانون اساسی و آیین‌نامه داخلی - براساس ماده (۱۸۱) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس** اگر نماینده‌ای در هنگام بررسی موضوعی در مجلس موضوع مورد بررسی را منافی با قانون اساسی بداند مذاکرات مربوط به موضوع اصلی متوقف می‌شود. نماینده حداکثر ظرف سه دقیقه اخطار مورد نظر را با استناد به اصل مربوطه تبیین می‌نماید. در صورتی‌که رئیس مجلس اخطار را وارد بداند درخصوص موضوع بدون بحث از مجلس نظرخواهی می‌نماید چنانچه مجلس اخطار را وارد دانست رئیس نسبت به پذیرش اصلاحات پیشنهادی یا حذف مورد اشکال یا ارجاع آن به کمیسیون ذیربط جهت بررسی مجدد اقدام خواهد کرد. همچنین براساس ماده (۱۸۲) آیین‌نامه داخلی مجلس در صورتی‌که نمایندگان نسبت به اجرای آیین‌نامه داخلی مجلس تخلفی را که مربوط به همان جلسه باشد مشاهده نمایند، حق دارند بلافاصله مورد تخلف را با استناد به ماده مربوطه بدون خروج از موضوع حداکثر ظرف سه دقیقه تذکر دهند و اگر مربوط به آن جلسه نباشد بعد از نطق و یا پایان جلسه، قبل از اعلام ختم آن حداکثر ظرف سه دقیقه تذکر دهند. چنانچه رئیس تذکر را وارد بداند موظف است به آن ترتیب اثر دهد.

در رابطه با نظارت مجلس بر خود نکته‌ای قابل توجه است و آن اینکه این نظارت‌ها کافی نیست و همین امر توسط مقام معظم رهبری به مجلس گوشزد شد. ایشان در دیداری که با نمایندگان مجلس داشتند، به اهمیت نظارت بر خویش اشاره کرده و فرمودند: «مجلس نسبت به دستگاه‌های اجرایی کشور شأن نظارتی دارد که خوب، چیز بسیار بااهمیتی هم هست، یک شأن نظارتی هم برای خود مجلس و برای آحاد نمایندگان تعریف کنید. ... اگر امروز با قدرتی که خدا به شما داده - توان نمایندگی - می‌توانید این ابزار کنترلی را کار بگذارید، ولی کار نگذارید، از شما سؤال خواهد شد. ... نماینده - مثل همه ماها - در معرض اینجور لغزش‌ها و آسیب‌ها قرار دارد. مال، فتنه‌انگیز است. این، حرف من نیست؛ حرف امام سجاد (ع) است؛ «المال الفتون»؛ مال فتنه‌انگیز. پول، فتنه‌انگیز است؛ دل‌ها را از راه در می‌برد؛ خیلی‌ها را می‌لرزاند؛ کسانی که آدم خیال نمی‌کند اینها هم بلغزند، اما آدم می‌بیند گاهی می‌لغزند. قدرت هم همین‌جور است، رودربایستی هم همین‌جور است، محبت‌ها هم همین‌جور است، دشمنی‌ها هم همین‌جور است؛ ماها را می‌لغزاند. یک جایی باید بر کارش نظارت



کند. خدا را شکر می‌کنیم که شما برادران و خواهران با دل بیدار از این مسئله استقبال می‌کنید»<sup>۱</sup> ایشان در جای دیگر به صورت زیر به این مسئله تأکید نموده‌اند «همان‌طور که یک فرد باید خودش را محاسبه کند، یک جمع هم - مثل مجلس شما، مثل دولت‌ها، مثل مجموعه‌ها و افراد مسئول در کشور - باید خودش را محاسبه کنند، ما خودمان را باید محاسبه کنیم. ... قانع نباید شد و از غفلت‌ها و قصورها نباید اغماض کرد؛ همچنانی که در محاسبه دیگران هم - تا جایی که پای دوستی‌ها و رابطه‌ها و ملاحظه‌ها در میان نباشد - اغماض نمی‌کنیم، سختگیری می‌کنیم و نکته می‌گیریم، برای خودمان هم باید همین‌گونه باشد. امیدواریم ان‌شاءالله خدای متعال به شما، به ما، به همه مسئولین این لطف را بکند که چشم بصیر به خود ما بدهد».<sup>۲</sup> ایشان در دیدار دیگری که با نمایندگان مجلس داشته‌اند، نظارت مجلس بر خود را مصداق تقوای جمعی دانستند و بیان داشتند «تقوای جمعی این است که جمع‌ها مراقب خودشان باشند. جمع به حیث جمع، مراقب خودشان باشند. بی‌مراقبتی جمع‌ها نسبت به مجموعه خودشان، موجب می‌شود که حتی آدم‌هایی هم که در بین آن جمع‌ها تقوای فردی دارند، با حرکت عمومی آن جمع‌ها بغلتند و به جایی بروند که نمی‌خواهند. ... من پارسال به شما عرض کردم که در داخل مجلس شورای اسلامی، خود نظارتی بگذارید. این، همان تقوای جمعی است. مجموعه، خود را بپاید. حالا حرف‌هایی گوشه کنار زدند که نماینده باید آزاد باشد، چه باشد. کسی با آزادی نماینده مخالف نیست؛ با کج‌رفتاری نماینده مخالف است. یک نماینده کج‌رفتار ممکن است مجلس شورای اسلامی را بدنام کند، متهم کند، حیف نیست؟ مجلس به این عظمت، این نهاد قانونی اساسی در کشور».<sup>۳</sup>

۱. بیانات در دیدار نمایندگان مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۹/۰۳/۱۸.

۲. بیانات در دیدار نمایندگان مجلس، ۱۳۸۶/۳/۸.

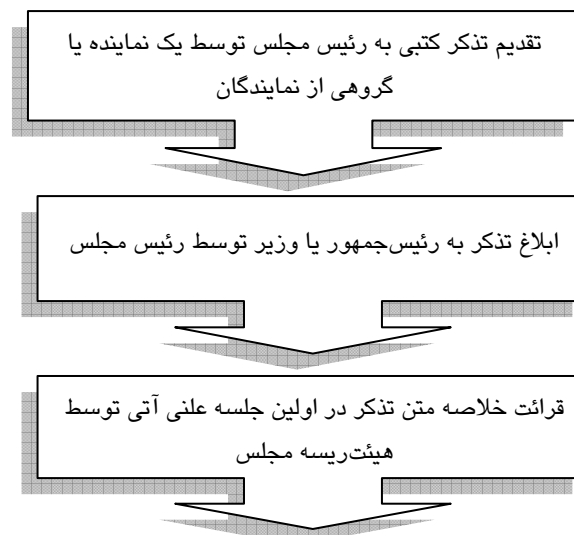
۳. بیانات در دیدار با نمایندگان مجلس، ۱۳۹۰/۳/۸.

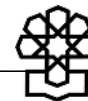
## پیوست‌ها

## پیوست ۱. ابزارهای نظارتی مجلس

ردیف	عنوان	مستند قانونی	
		اصول قانون اساسی	مواد آیین‌نامه داخلی
۱	رأی اعتماد به وزیران	۸۷، ۱۳۳، ۱۳۶	(۱۸۸) تا (۱۹۱)
۲	تذکر و سؤال از رئیس‌جمهوری و وزرا	۸۸	(۱۹۲) تا (۱۹۷)
۳	نظارت موضوع ماده (۲۳۳) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس	—	۲۳۳
۴	تحقیق و تفحص	۷۶	(۱۹۸) تا (۲۰۱)
۵	کمیسیون اصل نودم قانون اساسی	۹۰	۳۲
۶	نظارت رئیس مجلس به مقررات دولت	۱۳۸	
۷	تصویب برخی موارد اجرایی خاص و مهم		
۷-۱	تصویب عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادهای و موافقتنامه‌های بین‌المللی	۷۷، ۱۲۵	(۲۰۲) تا (۲۰۶)
۷-۲	تصویب اصلاحات جزئی در خطوط مرزی	۷۸	(۲۰۷) تا (۲۰۹)
۷-۳	تصویب برقراری محدودیت‌های ضروری در شرایط اضطراری	۷۹	(۲۱۰)، (۲۱۱)
۷-۴	تصویب دریافت و اعطای وام یا کمک‌های بلاعوض	۸۰	ماده (۲۱۲) بند «۱»
۷-۵	تصویب استخدام کارشناس خارجی در موارد ضروری	۸۲	ماده (۲۱۲) بند «۲»
۷-۶	تصویب فروش بناها و اموال دولتی و نفایس ملی غیرمنحصر به فرد	۸۳	ماده (۲۱۲) بند «۳»
۷-۷	تصویب صلح دعاوی راجع به اموال عمومی یا دولتی در کلیه موارد خارجی و در موارد مهم داخلی	۱۳۹	ماده (۲۱۲) بند «۴»
۸	نظارت بر اجرای بودجه سالیانه کشور توسط دیوان محاسبات کشور	۵۵	۲۱۸
۹	استیضاح وزیران	۸۹ (بند «۱»)	(۲۱۹) تا (۲۲۷)
۱۰	استیضاح و عدم کفایت رئیس‌جمهوری	۸۹ (بند «۲»)	(۲۲۸) تا (۲۳۴)

## پیوست ۲. مراحل تذکر به رئیس‌جمهور و وزیر (ماده ۱۹۲)

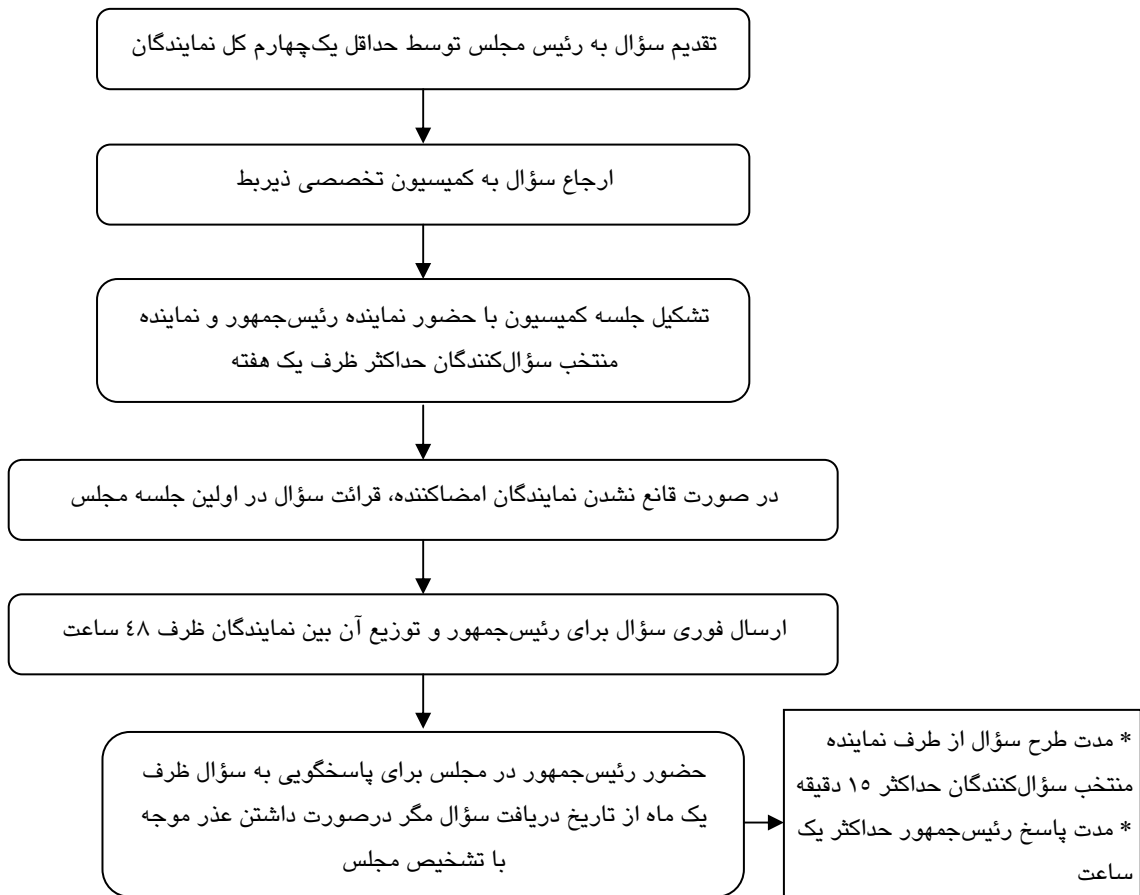


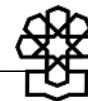


### پیوست ۳. مراحل سؤال از وزیر (مواد ۱۹۳ تا ۱۹۵)

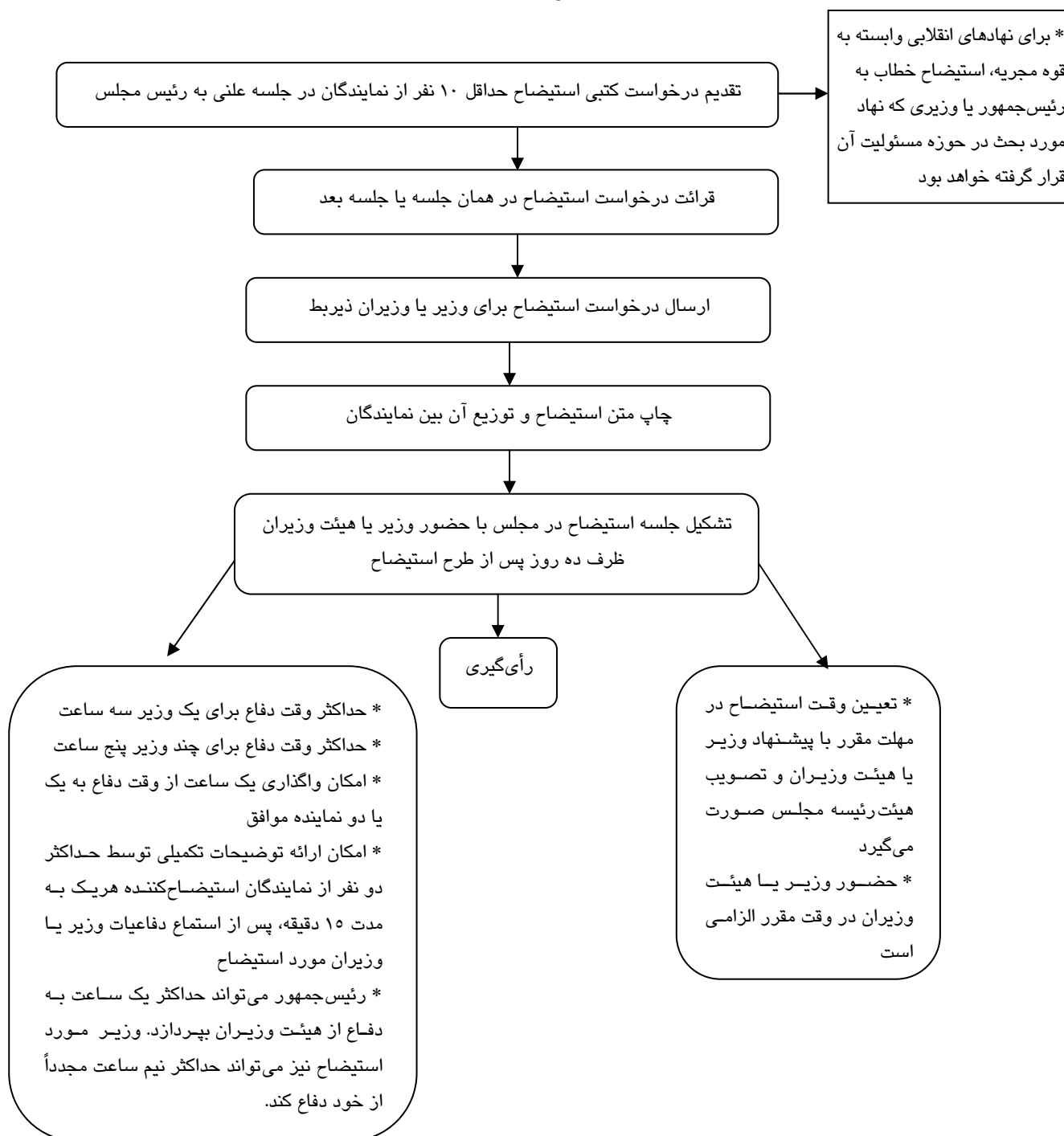


## پیوست ۴. مراحل سؤال از رئیس‌جمهور (مواد ۱۹۶) و (۱۹۷))

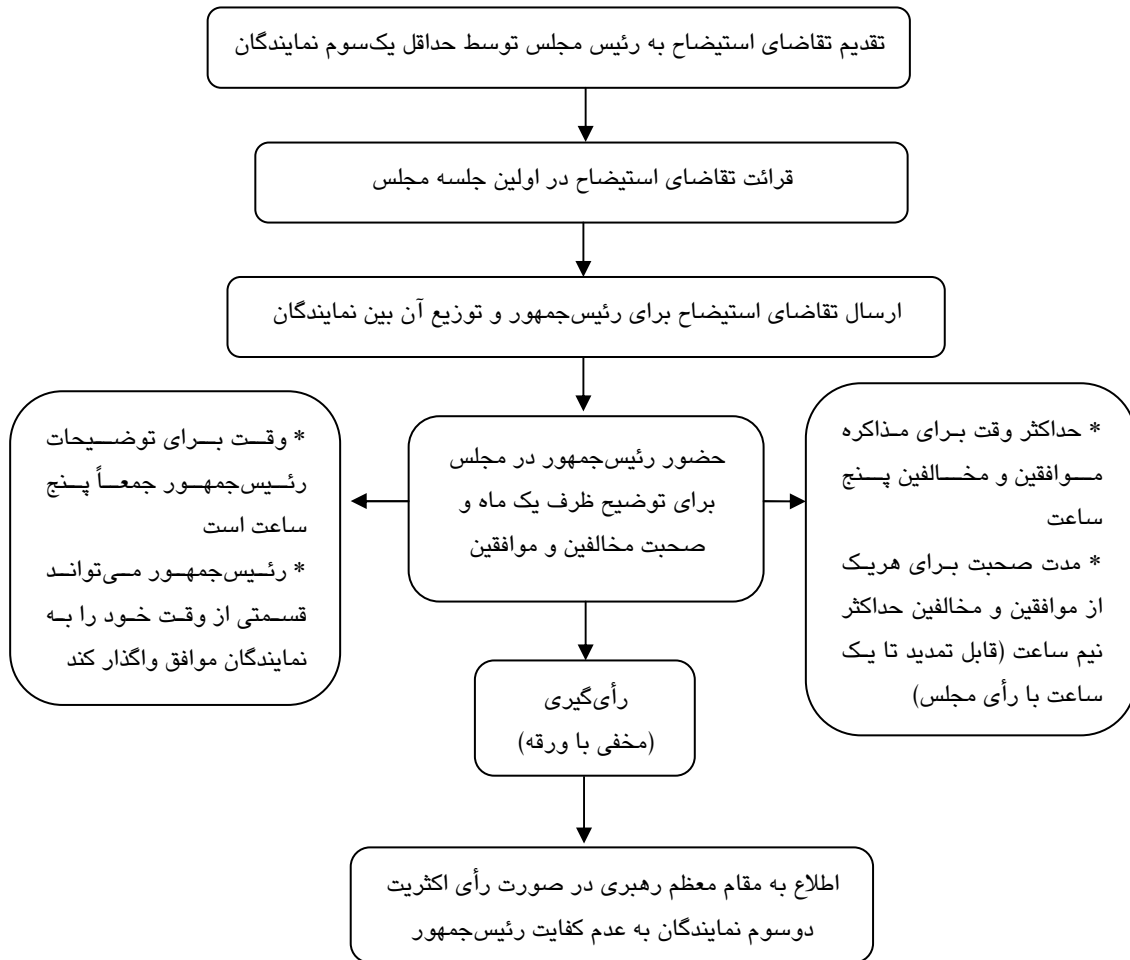




### پیوست ۵. مراحل استیضاح وزیران مواد (۲۱۹) تا (۲۲۷)

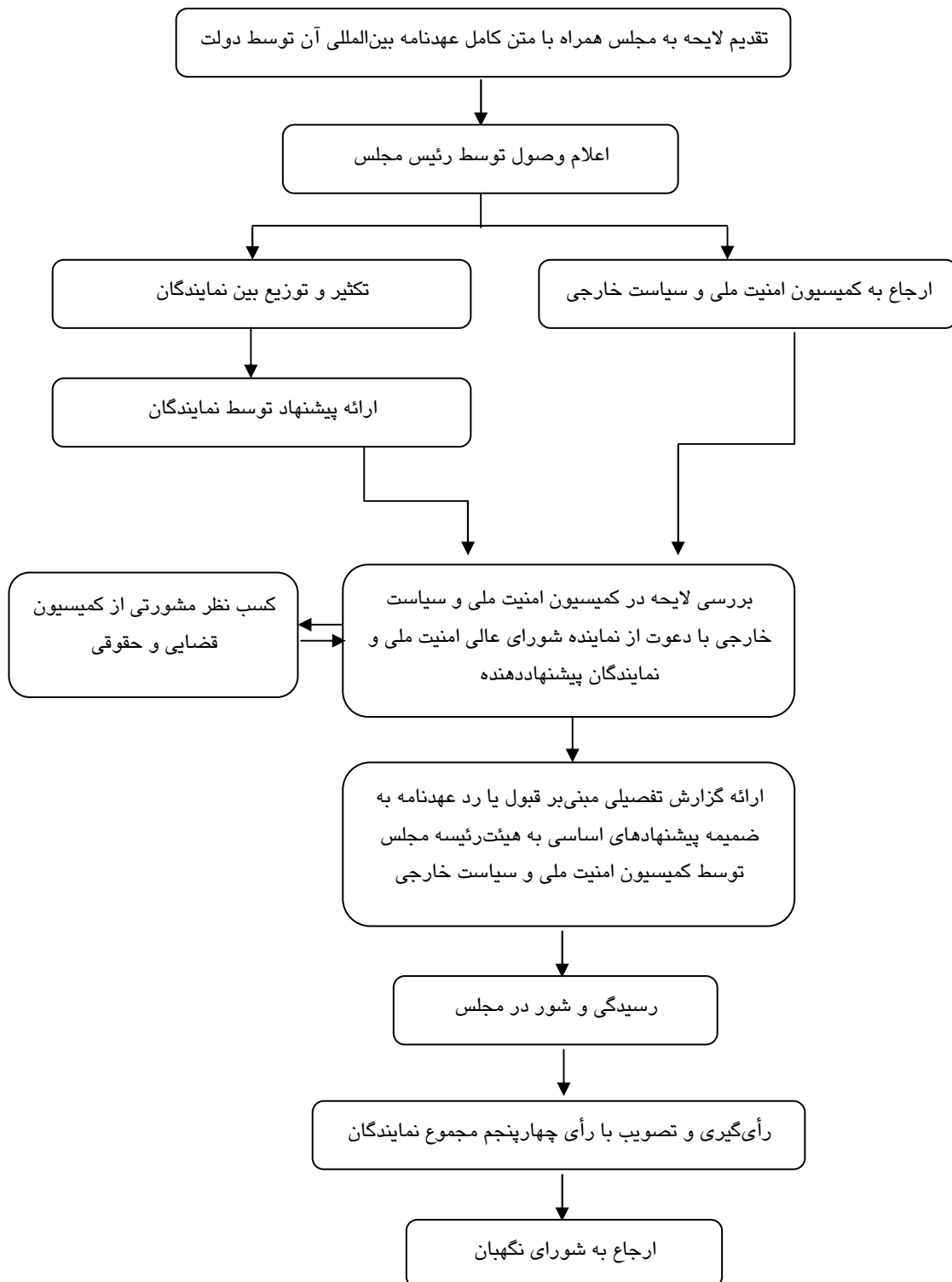


## پیوست ۶. مراحل استيضاح و عدم کفایت رئیس‌جمهور (مواد ۲۲۸ تا ۲۳۴)

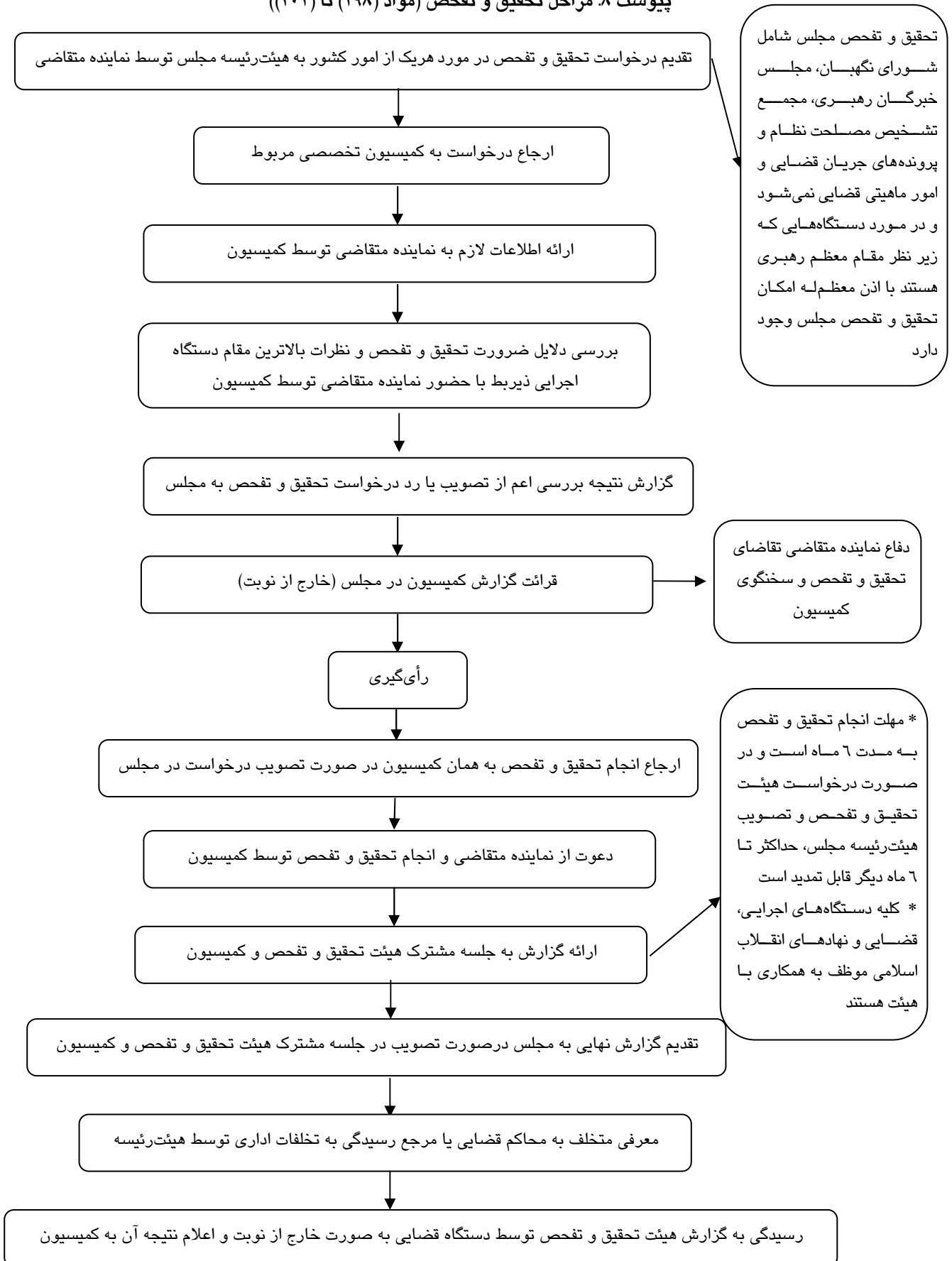


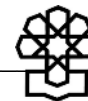


پیوست ۷. مراحل رسیدگی و تصویب لایحه اصلاح جزئی در خطوط مرزی (مواد (۲۰۷) تا (۲۰۹))

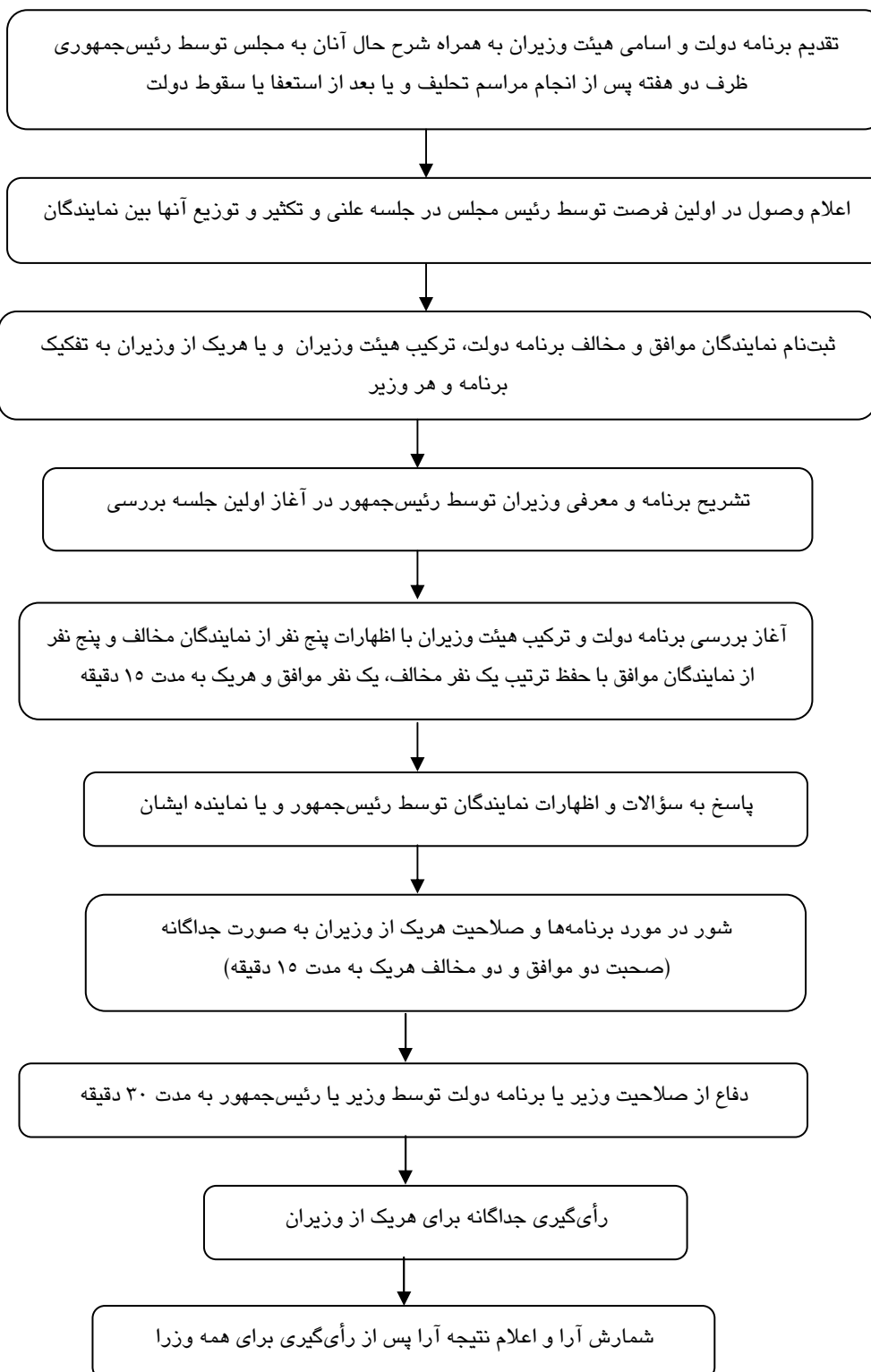


## پیوست ۸. مراحل تحقیق و تفحص (مواد ۱۹۸ تا ۲۰۱))



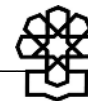


### پیوست ۹. مراحل بررسی و رأی اعتماد به هیئت وزیران (مواد (۱۸۸) تا (۱۹۱) آیین‌نامه داخلی)



## پیوست ۱۰. شرایط بررسی و رأی اعتماد به هیئت وزیران (مواد (۱۸۸) تا (۱۹۱))

ردیف	عنوان	مواد مستند در آیین‌نامه داخلی
۱	جلسات مربوط به رأی اعتماد به‌طور متوالی تشکیل شده و در صورت پیشنهاد رئیس مجلس و تصویب نمایندگان جلسات به صورت صبح و بعدازظهر برگزار خواهند شد	(۱۸۹)
۲	در طول مدت بررسی و رأی اعتماد، مجلس نطق قبل از دستور نخواهد داشت	
۳	هریک از نمایندگان حق دارد تمام یا قسمتی از وقت خود را در اختیار نمایندگان دیگر قرار دهد	
۴	مدت زمان لازم برای نطق اولیه رئیس‌جمهور و دفاعیات مربوط به دولت و ترکیب هیئت وزیران مجموعاً دوساعت و نیم خواهد بود	(۱۹۰)
۵	مدت زمان لازم برای دفاع از برنامه و صلاحیت وزیر ۳۰ دقیقه خواهد بود	
۶	رئیس‌جمهور می‌تواند با استفاده از وقت وزیران در پایان و به‌طور یکجا، از آنان دفاع کند	
۷	بحث و بررسی برای تکتک وزیران به ترتیب حروف الفبای وزارتخانه انجام می‌گیرد	
۸	سؤالات کتبی نمایندگان در طول مدتی که برنامه دولت مطرح است، از طریق رئیس مجلس به رئیس‌جمهور یا وزیر مربوط داده خواهد شد	
۹	چنانچه مجلس به یک یا چند وزیر رأی اعتماد نداد، رئیس‌جمهور موظف است با رعایت اصل یکصدوسی و پنجم قانون اساسی، حداکثر قبل از سه ماه فرد یا افراد دیگری را برای اخذ رأی اعتماد به مجلس معرفی کند	(۱۹۰) (تبصره «۲»)
۱۰	در موارد معرفی یک یا چند وزیر (کمتر از نصف مجموع وزرا) پس از نطق اولیه رئیس‌جمهور به مدت یک ساعت، فقط در مورد برنامه‌ها و صلاحیت وزیران پیشنهادی بحث شده و رأی‌گیری خواهد شد	(۱۹۰) (تبصره «۱»)
۱۱	در هنگام تغییر نیمی از هیئت وزیران و در مورد مسائل مهم و مورد اختلاف (موضوع اصول هشتاد و هفتم و یکصدوسی و ششم قانون اساسی)، کیفیت رأی اعتماد به وزیران یا هیئت وزیران و همه مسائل مربوط به آن طبق این آیین‌نامه خواهد بود. تشخیص مسائل مهم و مورد اختلاف مذکور در اصل هشتاد و هفتم قانون اساسی که دولت می‌تواند در زمینه آنها از مجلس رأی اعتماد بگیرد، با هیئت وزیران است	(۱۹۱)



## پیوست ۱۱. نحوه نظارت نمایندگان بر فرایند قانونگذاری (مواد (۱۸۱) و (۱۸۲) آیین‌نامه داخلی)

موضوع	ابزار نظارتی	شرایط اظهار		نقش رئیس مجلس	نقش مجلس	اقدامات لازم توسط رئیس مجلس در صورت تأیید
		در صورت ارتباط با همان جلسه	در صورت عدم ارتباط با آن جلسه			
نظارت بر حسن اجرای اصول قانون اساسی (م ۱۸۱)	اخطار	- توقف موضوع اصلی - مقدم بر دیگر اظهارات مربوط به دستور جلسه - حداکثر ظرف سه دقیقه - استناد به اصل مربوطه در قانون اساسی	-	تشخیص - رد - تأیید و نظرخواهی از مجلس (بدون بحث)	رای‌گیری - رد - تأیید	- پذیرش اصلاحات پیشنهادی، یا - حذف مورد اشکال، یا - ارجاع به کمیسیون ذریبط برای بررسی مجدد
نظارت بر حسن اجرای مواد آیین‌نامه داخلی مجلس (م ۱۸۲)	تذکر	- بلافاصله - عدم خروج از موضوع - حداکثر ظرف سه دقیقه - استناد به ماده مربوطه در آیین‌نامه داخلی	- قبل از شروع دستور جلسه (بعد از نطق قبل از دستور) یا - قبل از اعلام ختم جلسه (پایان جلسه) - حداکثر ظرف ۳ دقیقه - استناد به ماده مربوطه در آیین‌نامه داخلی	تشخیص - رد - تأیید	-	ترتیب اثر دادن

## منابع و مأخذ

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
۲. قانون آیین‌نامه داخلی مجلس مصوب ۱۳۷۸/۷/۱۸ با اصلاحات بعدی.
۳. قانون نحوه اجرای اصل نودم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۵/۸/۲۵.
۴. قانون اجازه مکاتبه و تحقیق مستقیم به کمیسیون اصل نودم قانون اساسی مصوب ۱۳۵۹/۱۱/۱ با اصلاحات بعدی.
۵. قانون دیوان محاسبات کشور ۱۳۶۱/۱۱/۱۱ با اصلاحات بعدی.
۶. قانون نحوه اجرای اصول هشتاد و پنجم و یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در رابطه با مسئولیت‌های رئیس مجلس شورای اسلامی مصوب ۱۳۶۸/۱۰/۲۶ با اصلاحات بعدی.
۷. قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۸۹ /۱۰/۱۵.
۸. مجموعه نظریات شورای نگهبان (تفسیری و مشورتی در خصوص اصول قانون اساسی)، مرکز تحقیقات شورای نگهبان، تهران، معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری، چاپ دوم، ۱۳۸۹.
۹. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای به آدرس:

<http://farsi.khamenei.ir/>



شماره مسلسل: ۱۲۰۸۹

مرکز پژوهش‌ها  
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: با نمایندگان مردم در مجلس نهم ۳. ابزارهای نظارتی مجلس شورای اسلامی

نام دفتر: مطالعات حقوقی (گروه حقوق عمومی)

تهیه و تدوین: ابوالفضل درویشوند

ناظر علمی: حجت الاسلام و المسلمین جلیل محبی

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار: حسین صدری‌نیا

واژه‌های کلیدی:

۱. نظارت

۲. امور جاری کشور

۳. کمیسیون‌های داخلی

۴. نمایندگان

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۱۱/۳